

dita terra, de la qual ixen grans rius --- però en lo exir no-n reb diminiúció, ni en lo reebre que fa de la dita aygua, no-n reeb creximent, e de la poqua *llavor* que és sembrada, naxen grans e amples blats», AntCanals (*De Provid.*, NCl., 89); «la rael dels malsvins e la *llavor* de les malves» en el Receptari val. de Micer Joan, a. 1466 (*BABL* VII, 323); «la *llavor* per sembrar: semen --- estorvar que la *llavor* no ixca tan prest: cohibere sementem; ---», OPou (*ThPu.*, 84).

Pren després els significats ampliats de 'germen animal' i de 'germen causador de fets': «Quant li venia / qualque raxosa / e desijosa / de fills concebre, / clavells, gíngebre, / los ffeya pendre, / dant-los a entendre, / per la fredor, / que la *llavor* / —poquet, impur— / del marit llur / res no hi valia», JRoig (*Spill*, 4556); «CUCS DE SEDA: los canyichos chics ---, la *llavor*: semen, ova; posar *llavor* entre los matalafs, per avivar: fovere semen inter culcitrans ut reviviscat», OPou (*ThPu.*, 322); «al --- primer amic / Eva --- / per llur errada / lexà *llavor* / de frau, error, / e gran malea, / a sa ginea, / e quantes són / ara, en lo món, / són diableses / ---», JRoig (*Spill*, 361).

És un mot que ha esdevingut típic del català: on, fins avui, resta d'ús general a tots els dominis de la llengua, no sols el cat. or., el mallorquí i el ross. sinó fins als extrems: fins al valencià del Sud («la *lavór* del meló» = 'pepitas, vinzas', Quatretonda, 1962); fins a Eivissa (*allevó*: simiente), PzCabr.) i Formentera («sa *lavó* del cepell, de l'alfabrega», 1963); i el cat. occid. de Sud a Nord: «d'eixa costum no 'n queda ni la *llavor*», «qué hu deu fer això de que apenes se troba un vellet per a *llavor*», escriu el tortosí Vergés Paulí (*Espurnes de la Llar* v, 134, 80), fins als Alps Pirineus.

Aquí té molta extensió la pronúncia reduïda *lavó* (fenomen estudiat a *EntreDL* II, 47): «lo hun canta - l'altra llaura, / l'altre tira la *llabó*», «que cada dia n'enruno tres quarteres de *llabó*», cançons de pagesia recollides a l'Espluga de Francolí o Bellpuig, MilàF (*Romlo.*, 27C), el mateix a Guissona (*BDC* III, 22) i a Ponts (Montanyà, *Top. Méd.*, p. 22); *lavó* f. recullo a tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera (i *lavó* de *kánem* 'grana de c.' a Tor, 1932); *lavó* a la Baixa Vall de Boí (1953); les pinyes les descriuen com «les boles del pi, on hi ha la *lavó*», a Taüll (1957).

Per més que avui el mot hagi quedat, entre totes les llengües romàniques, com una originalitat de la nostra, no sempre en tinguérem l'exclusiva. Certament avui, pel Nord, l'àrea del mot cessa bruscament amb la frontera lingüística, de manera que a la Vall d'Aran ja es diu *séme*, com generalment en gascò, a Provença *semenço*. Però a l'Edat Mitjana devia sobreixir poc o molt del nostre límit: «tout habitant --- posca véner la *laor* ---» en la *Costuma* municipal de Seix de Cozerans, de 1280, confirmada per Philippe le Hardi (còpia de 1669), amb traducció francesa contemporània «vendre blé et autre grain»; «no hy aja negun persona --- que ause --- far pàysser en tota la terra --- lay ont aurà *laor*, algunas cabras o boczs» en les crides de la vila de Gignac (Eraud) de 1470; aquí, doncs, 'sembrat, *llavor* sembrada' més aviat que 'llavor' en el nos-

tre sentit modern.²

Lavor ha tingut alguna extensió per l'arag. i castellà oriental: amb el mateix valor que en català s'estén al llenguatge xurro d'Alcublas, en els Serrans (Nicolaou Primitiu, *El Bilingüisme Val.*, p. 34), i amb el valor de «simiente de los granos de seda» és provincialisme aragonès (*D'AcEsp.*, Boraio); *labores* 'grana' en els Furs aragonesos de c. 1300: «el pueblo que tú non conoces coma el fruto e las labores de to tierra, e soticagas siempre calumnia», i es troba un parell de vegades en el text riojà de G. de Berceo (c. 1230): «fue en pocos de años la casa arreada: / de *llavor*, de ganados, assaz bien aguisada, / ya trovavan en ella los mezuquinos posada», l'altre cop passant ja a la idea de 'semença, germen': Déu «non quiso que granassen essas tales labores, / ca eran barbechadas de malos labradores» (*S. Dom.*, 110b; *Milagros*, 843c; també 842c).

Havent-se trobat en romànic fins tan prop del País Basc, no ens estranya veure que s'havia transmès també a la llengua basca: però el que més ens interessa és de veure que ja s'havia esdevingut això en fase cronològica antiga, quan encara sonava *LABORE* amb -E: *labore* en els dialectes biscaí, guipuscoà i labortà 'grana de cereal', 'fruit de la collita' («ernte Früchte, getreide»), en baix-navarrès 'mestall', en a-navarrès *laore* 'pa de xeixa o blat de moro'.³ I en *ft* també a Sardenya: logud. *laore* 'sembrat', 'grana de cereal' (Jud, *ASNSL* cxxiv, 387).

DERIV.: *Llavoreta* 'baia, fruiteta': la *barsiguera* ('esbarzer') «fa unes *lavorètes* com ---», Cardós, 1934; el *tèrric* ('tàrrec') «fa unes *lavorètes* que servixen per traure brosses dels ulls», Vilallonga de l'Assafor, 1962; id. la *saragatona* el Boixar, Tinença, 1961; mall. *DFgra.*, s. v. *grell*; men.: «Déu sembrà ets abres; grellaren les divines *llavorettes*, nasqueren els abres ---», Camps Merc. (*Folkl.* II, 30). *Llavorat* 'granat'. *Llavorejar*. *Llavorer* 'mascle reproductor'; *llavora*, *llavoreta* 'truja'; analògicament *llavona*, *llavoner*. *Llavorada*. *Llavoram*. *Llavorances* (amb la terminació de *griances*).

Tinguem present que també en el cast. comú, i en altres llengües romàniques, *LABORE*, sense haver emprès encara una transformació semàntica profunda, apareixia ja amb un tirat definit a l'especialització en la feina agrícola: «que el agua estoviere recogida en las labores del campo» en Al. de Palencia (1490), «*labor de pan*: agricultura» en Nebrija.

En harmonia, doncs, amb aquesta tendència, el derivat *LABORARE* apareix especialitzat en el sentit de 'treballar el camp', 'llaurar' en totes les llengües romàniques (llevat del francès i el romanès), amb tendència a reemplaçar el ll. *ARARE*: cast. *labrar*, port. *lavarar*, oc. *laurar*, it. *lavorare*, cat. *llaurar*: ja el trobem en el S. XII, en el cap. de ceixes presentat al Bisbe de la Seu en el S. XII pels habitants de l'Alt Cardener, per les malvestats de què havien estat víctimes per poderosos malfactors: «a'n aüt los molins de La Co<r>rit, e les joves e-Is quant a més in pignora per 150 sol., ahí illex les comaines que-s solien *laurar* ab la joya à tornades a sènsun, per aver que-n pres,